

**NOGIRONLIGI BO`LGAN SHAXSLARNING IJTIMOYIY
HIMOYASI VA IJTIMOYIY TA`MINOTI**

**SOCIAL PROTECTION AND SOCIAL SECURITY
OF PERSONS WITH DISABILITIES**

**СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И СОЦИАЛЬНАЯ
ЗАЩИТА АНГЛИЙЦЕВ**

Usanova Mohidil Mardon qizi

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi talabasi;

E-mail: mohidiluralova4@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada nogironligi bo`lgan shaxslarning ijtimoiy holati, nogironlik atamasining ta`riflari, nogironligi bo`lgan shaxslarga qanday moddiy ta`minlanishlari, O`zbekistondagi nogironligi bo`lgan shaxslarga moddiy ta`minlanishi va boshqa mamlakatlarda nogironlik taminoti keltirib o`tilgan. Nogironligi bo`lgan shaxslarni har tomonlama qo`llab-quvvatlash haqida gap brogan.

Kalit so`zlar: Nogironlik, ta`minot, ijtimoiy himoya, Jismoniy nogironlik, Eshitish nogironligi, Ko`rish nogironligi, O`rganish qiyinchiliklari, Nogironlik pensiyasi, Parvarish nafaqasi, Boquvchisini yo'qotganlik nafaqasi.

Abstract: In this article, the social status of people with disabilities, definitions of the term disability, how they provide financial support to people with disabilities, financial support for people with disabilities in Uzbekistan and disability support in other countries are mentioned. . They talked about providing all-round support to people with disabilities.

Key words: Disability, maintenance, social protection, Physical disability, Hearing disability, Visual disability, Learning difficulties, Disability pension, Caring allowance, Survivor's allowance.

Резюме: В данной статье рассматривается социальный статус инвалидов, определения понятия инвалидности, способы оказания финансовой поддержки инвалидам, финансовая поддержка инвалидов в Узбекистане и поддержка инвалидов в других странах. Обсудили вопросы оказания всех видов поддержки гражданам с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: Инвалидность, уход, социальная защита, Физическая инвалидность, Нарушение слуха, Нарушение зрения, Неспособность к

обучению, Пособие по инвалидности, Пособие по уходу, Пособие по потере кормильца.

KIRISH

Nogironlik – bu tibbiy tashxis emas

Birinchi navbatda, nogironlik bu tibbiy emas balki itimoiy tushuncha ekanligini anglashimiz kerak! Afsuski, hali ham O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 16-yanvar kuchga kirgan O‘RQ-641-son «Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida»gi Qonunida nogironlikning tibbiy tushunchasi saqlanib qolgan:

«**nogironligi bo‘lgan shaxs** — ijtimoiy yordam va himoyaga, jamiyat va davlatning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hayotida boshqalar bilan birga teng to‘liq va samarali ishtirok etish uchun shart-sharoitlar yaratilishiga muhtoj barqaror jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo‘lgan shaxs».[1]

Nogironligi bor shaxslar (yoki nogironlar) — bu shaxslar turli xil jismoniy, ruhiy, intellektual yoki sezgi cheklovlari (nogironlik) sababli hayotda kundalik faoliyatlarni bajarishda cheklovlarga duch kelishi mumkin. Nogironlik holati har xil shakllarda bo‘lishi mumkin, masalan:

1. Jismoniy nogironlik – bu shaxslarning jismoniy harakatlanishida yoki kuch ishlatishida cheklovlar mavjudligini anglatadi. Misol uchun, nogiron aravachasidan foydalanadigan yoki qo‘llar yoki oyoqlarda cheklovlarga ega odamlar.

2. Eshitish nogironligi – eshitish qobiliyatida cheklovlar bo‘lgan shaxslar. Bunga eshitish qobiliyati past yoki butunlay eshitish imkoniyatidan mahrum bo‘lgan shaxslar kiradi.

3. Ko‘rish nogironligi– ko‘zi ojiz yoki ko‘rish qobiliyati cheklangan shaxslar.

4. Ruhiy va aqliy nogironlik– bu odamlar aqliy rivojlanishda yoki ruhiy salomatlikda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bunga autizm, Daun sindromi, ruhiy tushkunlik, bipolyar buzilish kabi kasalliklar kiradi.

5. O‘rganish qiyinchiliklari– disleksiya, diskalkuliya kabi o‘rganish jarayonida qiyinchiliklarga duch keladigan shaxslar.

Asosiy qism

Nogironligi bor shaxslar turli madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy to‘siqlarga duch kelishadi. Shu sababli ularning ehtiyojlarini qondirish uchun jamiyatda nogironlar huquqlarini himoya qilish, qulay infratuzilma yaratish va ularga mos sharoitlar yaratish muhimdir.

Nogironlik pensiyalari qanday shartlarda tayinlanadi? Nogironlik pensiyalari qonunchilikda belgilangan tartibda I va II guruh nogironligi bo‘lgan shaxslar deb topilgan shaxslarga, shuningdek Chernobil AESdagi avariya tufayli

mayib bo'lish yoki kasallik oqibatida III guruh nogironligi bo'lgan shaxslar deb topilgan shaxslarga tayinlanadi. Nogironlik pensiyasini tayinlash uchun ish staji talab qilinadimi? Mehnatda mayiblanganda yoki kasb kasalligiga uchraganda beriladigan nogironlik pensiyalari ish stajidan qat'i nazar tayinlanadi.[6]

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarga beriladigan to'lovlar miqdori 2024-yil 1-sentyabrdan oshirildi. Quyidagi to'lovlar belgilangan:

1. Nogironlik pensiyasi: I guruh nogironligi uchun oyiga 1 027 000 so'm, II guruh nogironligi uchun 920 000 so'm, va bolalikdan nogironligi bo'lgan shaxslarga ham 920 000 so'm miqdorida to'lanadi.

2. Parvarish nafaqasi: Nogironligi bo'lgan bolalar uchun ularni parvarish qilayotgan qonuniy vakillarga oyiga 745 000 so'm ajratiladi.

3. Boquvchisini yo'qotganlik nafaqasi: Bir nafar mehnatga qobiliyatsiz oila a'zosi uchun oyiga 745 000 so'm va qo'shimcha har bir oila a'zosi uchun qo'shimcha 244 000 so'mdan to'lanadi.[2]

Bu to'lovlar davlat tomonidan nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish uchun amalga oshirilmoqda. Mazkur to'lovlar miqdori va boshqa ijtimoiy yordam choralaridir.

Rivojlangan mamlakatlarda nogironlarga beriladigan to'lovlar va moliyaviy yordam tizimi odatda har bir davlatning ijtimoiy himoya siyosatiga bog'liq bo'lib, nogironlar uchun turli imtiyozlar, nafaqalar va yordam dasturlari ko'rinishida namoyon bo'ladi. Quyida ayrim rivojlangan davlatlarda mavjud bo'lgan asosiy to'lov va yordam turlari keltirilgan:

1. AQSH:

- SSDI (Social Security Disability Insurance): Bu to'lov mehnat tajribasiga ega bo'lgan, ammo nogironligi sababli ishlay olmaydigan shaxslarga mo'ljallangan. Ish staji va ilgari to'langan soliqlarga asoslanib to'lanadi.

- SSI (Supplemental Security Income): Nogironlar, keksa odamlar va kam ta'minlangan shaxslar uchun mo'ljallangan nafaqa. Daromad darajasi va moliyaviy ehtiyojlar asosida belgilanadi.

- Medicaid va Medicare: Nogiron shaxslar uchun tibbiy yordam dasturlari, ularning tibbiy xarajatlarini qisman yoki to'liq qoplashga yordam beradi.

2. Buyuk Britaniya:

- PIP (Personal Independence Payment): Nogironlar va jismoniy imkoniyati cheklanganlarga o'z ehtiyojlari va parvarishlariga yordam sifatida to'lanadi.

- Employment and Support Allowance (ESA): Nogironligi yoki sog'ligi sababli ishlashga yaroqsiz bo'lgan shaxslarga beriladigan yordam puli.

- ****Universal Credit****: Nogiron shaxslarga va kam daromadli oilalarga yordam sifatida to‘lanadi va yashash xarajatlari uchun qoplanadi.

3. Germaniya:

-Sotsial-pensiyalar va nafaqalar: Nogironlar uchun maxsus nafaqa tizimi mavjud bo‘lib, bu sog‘liq va ehtiyoj darajasiga qarab belgilanadi.

-Grundsicherung: Ishlay olmaydigan yoki nogironligi sababli past daromadga ega shaxslarga beriladigan yashash uchun yordam dasturi.

-Tibbiy sug‘urta (Gesetzliche Krankenversicherung): Tibbiy xarajatlarni qoplashda yordam beradi va nogironlarga qo‘shimcha imtiyozlar beradi.

4. Yaponiya:

-Shakai Hoken (Social Insurance): Nogironlarga ijtimoiy sug‘urta orqali yordam ko‘rsatiladi, shu jumladan tibbiy xizmatlar va nafaqalar.

- Seikatsu Hogo (Life Protection): Kambag‘al va nogironlar uchun moliyaviy yordam dasturi bo‘lib, yashash xarajatlarini qoplash uchun mo‘ljallangan.

5. Kanada:

-Kanada Pension Plan Disability Benefit (CPPD): Bu to‘lov mehnat tajribasiga ega bo‘lgan, lekin nogironligi sababli ishlay olmaydigan shaxslarga to‘lanadi.

- Disability Tax Credit: Soliq imtiyozi bo‘lib, nogironlarga daromad solig‘idan ozod bo‘lish imkonini beradi.

- Employment Insurance (EI) Sickness Benefits: Ishlay olmaydigan nogiron shaxslarga qisqa muddatli yordam puli.

Bu mamlakatlarda nogironlarga beriladigan yordam tizimlari murakkab va ko‘p qatlamli bo‘lib, ba‘zilariga yordam va imtiyozlar uchun davlat tashkilotlari orqali ariza topshirish talab qilinadi. Shu bilan birga, ba‘zi dasturlar uchun nogironlik darajasini tasdiqlovchi tibbiy hujjatlar ham zarur.

Nogironligi bo‘lgan shaxslarga yordam ko‘rsatish uchun turli davlat tashkilotlari, xalqaro tashkilotlar va nodavlat tashkilotlari tomonidan keng qamrovli dasturlar va xizmatlar mavjud.

Xulosa:

Xulosa qilib shuni aytishimiz lozimki O‘zbekiston Respublikasida har bir fuqorolarga qaratilgan e‘tibor yuqori darajada ularning dini, irqi, millati, ijtimoiy hayotidan qat‘iy nazar ularning huquq va erkinliklari kafolatlangan. Bunday e‘tibordan nogironligi bo‘lgan shaxslar ham chetda qolmagan ular ham sport, axborot texnologiyalari, robo texnologiyalar, ta‘lim va boshqa sohalarida ham o‘z o‘rniga ega bo‘lib hisoblanadi va ularning muvofaqlig‘i ham munosib taqdirlanadi

Ularni uy joy bilan ta'minlash ham davlat tasavvurida nazorat qilinadi. Sog'lig'iga bo'lgan e'tibor esa alohida etibordadir ularga kerak bo'ladigan dori-darmon vositalari, nogironlik aravachalari, eshitish moslamalari ham davlat tomonidan taqdim e'tiladi. Yangilangan O'zbekistonimizda hattoki nogironligi bor shaxslarga nisbatan nogironlik so'zi yoki ularni kamsitadigan so'zlar aytilsa ular jinoiy javobgarlikka tortiladilar.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 16-yanvar kuchga kirgan O'RQ-641-son «Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida»gi qonun.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 12.08.2024 yildagi PF-108-son Ish haqi, pensiyalar va nafaqalar miqdorini oshirish to'g'risida qonun.
3. O'zbekiston Respublikasida imtiyozli pensiya ta'minoti to'g'risida [normativ hujjatlar to'plami], T., 1994;
4. O'zbekiston Respublikasining Davlat pensiya ta'minoti to'g'risidagi qonunga sharhlar, T., 1996.
5. www.lex.uz